

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

ORANSSIN VALVOMO -

Nuorten toimintakeskus kaupunki-innovaationa

Vesa Peipinen

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma

yhteisöpedagogi (ylempi AMK)

Palveluiden tuottaminen

Iv 2011-2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
1.1 Oranssi nuorten liikkeenä	4
1.2 Nuorisotyön muuttuva toimintaympäristö	5
1.3 Julkinen ja käyttäjälähtöinen tila	6
1.4 Kansainvälisiä esimerkkejä	7
2. MIKÄ ON KAUPUNKI-INNOVAATIO?	8
2.1 Kaupunki-innovaation käsitteestä	8
2.2 Termejä	9
2.3 Sosiaalisen innovaation käsitteestä	10
3. ORANSSIN VALVOMO KAUPUNKI-INNOVAATIONA	12
3.1 Suvilahti - Itäinen Kaapelitehdas	12
3.2 Valvomon tilaohjelma	13
3.3 Tee-se-itse -kulttuuri	14
4. TILAPÄISET KÄYTÖT NUORISOTYÖN KEHITTÄMISESSÄ	15
LÄHTEET	17

1. JOHDANTO

Palvelevatko rakennukset aidosti sitä toimintaa, mitä tarkoitusta varten ne ovat olemassa? Miten tilaratkaisut vaikuttavat tuottavuuteen? Miten tilat tukevat käyttäjien hyvinvointia? Helsinkiläinen nuorten kansalaisjärjestö Oranssi ry (jatkossa Oranssi) on kehittänyt käyttäjälähtöisiä, vaihtoehtoisia ja osallistavia tapoja kunnostaa tiloja ja vanhoja rakennuksia nuorten omaehtoisen kaupunkikulttuurin ja asumisen käyttöön.

Syksyllä 2008 Helsingin Suvilahdessa nähtiin oranssihaalarisia nuoria siivoamassa purkuun tuomittua kaasulaitoksen valvomorakennusta. Syksyn aikana rakennus suojattiin talkoilla ja vapaaehtoisten voimin. Syntyi idea itäisen ja läntisten kaupunginosien kohtaamispaikasta sijaitsevasta nuorten toimintakeskuksesta, Valvomosta. Nuorten toimintakeskus Valvomon toimintaideaa on kehitetty yhteiskehittelyn keinoin työpajoissa Oranssin aktiivien, nuorten sekä kaupunkisuunnittelun ja nuorisotyön ammattilaisten kanssa (Mitä sinä haluat? -työpajat). Osallistujien kanssa on yhdessä tuotettu visio ja kehittämissuunnitelma rakennuksen tulevalle käytölle. (Lehtovuori & Peipinen 2009.)

Tässä artikkelissa esitellään Oranssin toimintakonsepti toimintakeskus Valvomon toiminnasta ja kunnostamisesta. Kyseessä on nuorten kaupunki-innovaatio, jossa nuoret ovat ryhtyneet itse suunnittelemaan ja kunnostamaan itselleen nuorisotilaa. Hankkeen keskeisiä elementtejä ovat nuorten omaehtoinen osallistuminen, itsensä työllistäminen ja yhteisöllinen toimintatapa. Valvomo-rakennus kunnostetaan ja otetaan käyttöön vaiheittain vuosien 2010-2013 aikana osana Suvilahden urbaania kulttuurikeskittymää. Ensimmäiset tilat julkiseen käyttöön valmistuvat syksyllä 2012. (Emt., 2009.)

Artikkelin loppuksi pohdin miten nuorisotyössä voitaisiin laajemmin hyödyntää nuorten omaehtoista toimintaa ja rakennusten uudis- ja tilapäiskäyttöä.

Nuorisotyön toimintaympäristö on muuttumassa ja nuorten tavat käyttää kaupunkitilaa ovat muuttuneet. Myös nuorisotyöhön tarvitaan uusia, joustavia, kustannustehokkaita ja osallisuutta lisääviä tapoja luoda tiloja ja mahdollisuuksia nuorisotoiminnalle.

Oranssin toimintamallia voisi laajemminkin soveltaa nuorisotyön välineenä. Oranssin tapauksessa nuoret ovat ryhtyneet itse toimeen. Oranssin yhteiskehittelyyn perustuva toimintatapa voi olla malli laajemmillekin toimintamalleille ja palvelualustoille, joilla on sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista merkitystä kaupunkiseutujen kehittämishankkeille ja vanhojen alueiden uudistamiselle. Oranssin hanke tuo esiin käytännön näkökulman käyttäjälähtöiseen tilojen suunnitteluun, muutosprosessien läpiviemiseen sekä kestävän kehityksen vaatimukseen.

1.1 Oranssi nuorten liikkeenä

Helsinkiläinen Oranssi on Suomen pitkäikäisimpiä kaupunkiliikkeitä. Oranssin syntysanat lausuttiin 1980-90 lukujen vaihteessa nuorten suosimassa Helsingin rautatieaseman kahvilassa. Elettiin taloudellisen nousukauden kiivaita loppuhetkiä ja kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista oli huutava pula. Asuntopula yhdisti nuoria aktivisteja, suora toiminta ja kansalaistottelemattomuus koettiin ainoaksi tehokkaaksi vaikuttamiskeinoksi: jos asuntoja ei muuten saanut, niin niitä päätettiin vallata ja siten kiinnittää julkista huomiota nuorten keuhon asuntotilanteeseen. Syntyi nuorten talonvaltausliike Oranssi. (Peipinen 2009, 5.)

Kahden vuosikymmenen aikana radikaalista kansalaisaktiivisuudesta alkunsa saaneella Oranssilla on ollut aktiivinen rooli helsinkiläisessä kaupunkikulttuurissa. Oranssi on tuonut vaihtoehtoisia toiminnan muotoja helsinkiläiseen kaupunkitilaan ja kaupunkikulttuuriin. Oranssi on rakentanut toimintamahdollisuuksia ja konkreettista tilaa kaupungissa omaehtoiselle

toiminnalle ja kehittänyt osallistavia tapoja kunnostaa tiloja ja vanhoja rakennuksia omaehtoisen kaupunkikulttuurin ja asumisen käyttöön. (Emt., 5.)

1.2 Nuorisotyön muuttuva toimintaympäristö

Monet tutkimukset ovat tuoneet esiin että perinteinen järjestötoiminta, hierarkkiset rakenteet ja kunnallinen nuorisotyö eivät enää vedä nuoria puoleensa samalla tavalla kuten ennen. Nuoret toimivat yhä enemmän epämuodollisissa verkostoissa tai väliaikaisten hankkeiden ympärille syntyvissä ryhmissä. Nuorten poliittisen toiminnan ja osallistumisen omaehtoistuminen ovat tutkimusten mukaan voimistuva tendenssi.

Samalla nuorten kiinnostus yhteiskunnalliseen osallistumiseen on kasvanut. Nuoret kaupunkilaiset ottavat itse kaupunkia ja kaupunkitilaa haltuun mitä erilaisimmin keinoin. Esimerkiksi erilaiset nuorten alakulttuurit kuten skeittarit, graffitimaalarit, mopomiitit ja erilaiset uudet kaupunkiliikkeet, kuten kaupunkiviljely, kadunvaltauksset ja pyöräilyaktivismi, ovat kaupunkitilaa uusin tavoin käyttäviä ryhmiä. Myös Oranssin toiminnassa näkyy 1990-luvun alusta jatkunut kehitys, jossa perinteisten järjestöjen sijasta erilaisissa avoimissa ja muuttuvissa, muodollisesti järjestäytymättömissä ryhmissä. Oranssin tilojen toiminta on perustunut omaehtoiseen ja yhteisölliseen toimintakulttuuriin. Toiminnan sisältö ja määrä ovat lähteneet nuorista itsestään. Talo on tila, joka on mahdollistanut toiminnan toteuttamisen.

Nuorten elinympäristö ja samalla nuorisotyön toimintaympäristö muuttuvat, kuten edellä on esitetty. Nuorisotyö on suuren muutoksen edessä. Kaupungistuminen, kansainvälistyminen, maahanmuuttajanuorten määrän kasvu, elämäntapojen erilaistuminen ja yksilöllistyminen, nuorisokulttuurien pirstaloituminen sekä hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden muutos luovat uusien toimintamallien tarvetta. Kansalaisyhteiskunnan tarkasteluun ja osallisuuteen tarvitaan nuorten näkökulmasta uusia ajattelutapoja ja

kumppanuuksia. Oranssin nuorisotoiminnassa näkyy kehitys, jossa nuoret yhä enemmän toimivat perinteisten järjestöjen sijasta erilaisissa avoimissa ja muuttuvissa, muodollisesti järjestäytymättömissä ryhmissä. Organisoituneen ja järjestöllisen vaikuttamisen rinnalle on noussut yhä keskeisemmäksi arkielämän politiikka. Omaehtoinen toiminta ja nuorten kansalaisaktiivisuus tulisi nähdä laajemmin nuorisotyön voimavarana.

1.3 Julkinen ja käyttäjälähtöinen tila

Maailman ihmisistä enemmistö asuu kaupungeissa. Nopeaan kaupungistumiseen liittyy merkittäviä haasteita, mutta myös mahdollisuuksia. Sampo Ruoppila (2011, 56-60) tuo esiin että kestävä kehitys on otettava huomioon niin kaupunkisuunnittelussa, energiaratkaisuissa, rakentamisessa, liikenteessä ja kierrätyksessä. Kaupungistumisen ohella uudenlainen globaali työnjako sekä teollisuusmaiden väestön ikääntyminen muuttavat tilojen tarvetta ja asettavat niille uusia vaatimuksia. Muuttoliike kaupunkeihin ja väestönkasvu merkitsevät joko lisää rakentamista uusille alueille tai nykyisen kaupunkirakenteen tiivistämistä ja olemassa olevan rakennuskannan, infrastruktuurin ja palveluiden tehokkaampaa hyödyntämistä.

Julkisella tilalla tarkoitetaan tilallisesti ja sosiaalisesti avoimia alueita, jotka ovat periaatteessa kaikkien tavoitettavissa ja siten myös yleisesti käytettyjä. Kyseessä ovat kodin ja työpaikan ulkopuoliset konkreettiset tilat, etenkin kaupunkien katu- ja puistotilat sekä tapahtumapaikat, joissa ihmisten kokoontuminen, seurustelu ja järjestäytyminen on suhteellisen vapaata. (Ruoppila 2011, 57.) Klassisen määritelmän mukaan kaupunki on paikka, jossa toisilleen vieraat ihmiset kohtaavat. Julkiset tilat ovat konkreettisia fyysisiä alueita, mutta myös sosiaalisesti tuotettuja – vasta tilojen käyttö puhalttaa niihin erityisen hengen. Niiden muotoutumiseen vaikuttavat kaupunkirakentamisen käytännöt, ja niissä toimitaan niiden kirjoitettujen ja kirjoittamattomien sääntöjen varassa, joita ihmiset väkijoukossa noudattavat. Konkreettisina paikkoina

julkiset tilat ovat viime kädessä myös elettyjä tiloja, joille kukin meistä antaa merkityksen.

1.4 Kansainvälisiä esimerkkejä

Valvomo-hankkeessa hyödynnetään suomalaisia ja kansainvälisiä kokemuksia omaehtoisista tiloista ja hankkeista, joista esittelen tässä esimerkkejä.

Ateneu Nou Barris on Barcelonan pohjoisosassa Nou Barriksen asuinalueella vanhassa sementtitehtaassa sijaitseva kulttuurikeskus. Asukkaiden valtaamasta sementtitehtaasta on kehittynyt kansainvälisesti merkittävä kulttuurikeskus. Paikalliset asukkaat vaativat asuinalueen keskellä sijainneen tehtaan lopettamista ympäristösyistä 1970-luvun loppupuolella ja valtasivat lopulta tyhjilleen jääneen tehtaan. L'Ateneu on erikoistunut sirkustaiteeseen, tiloissa toimii mm. lasten ja nuorten sirkuskoulu. Kulttuurikeskus on itsenäinen ja autonominen, tilaa hallinnoi paikallisten asukkaiden ja tilan käyttäjäryhmien hallinnoima yhdistys (l'associació Bidó de Nou Barris). Hanke saa rahoitusta Espanjan valtiolta ja Barcelonan kaupungilta. Toiminnassa korostuu vahva alueellinen identiteetti, yhteisöllisyys ja osallisuus, tila on Nou Barriksen asuinalueen sosiaalisen toiminnan keskus. Toiminta on kohottanut köyhän asuinalueen identiteettiä. Uusia toimintamalleja ovat asukkaiden aktiivisuus, osallisuus ja kulttuuri osallistamisen, paikallisen identiteetin rakentamisen, sosiaalisen toiminnan ja koulutuksen välineenä.

Rote Fabrik on Sveitsissä vanhan silkkitehtaan tiloissa toimiva kulttuurikeskus, jonka päätavoitteena tarjota vaihtoehto perinteiselle kulttuurin harjoittamiselle ja tarjonnalle, nykykulttuurin ja kriittisen ajattelun edistäminen. Vanhassa tehtaassa harjoitetaan monipuolista kulttuuritoimintaa ja siitä on muodostunut Sveitsin kulttuurikeskusten lippulaiva. Tehdas on muodostunut paikallisen asuinalueen alueelliseksi vetovoimatekijäksi. Rote Fabrik'in toiminta perustuu

ruohonjuuritason demokratiaan. Keskusta hoitaa ja ylläpitää yhdistyspohjainen kollektiivi.

Kafé Respekt on Tukholman Rinkebyn asuinalueella toimiva on maahanmuuttajanuorten aloitteesta syntynyt ja nuorten itsensä ylläpitämä nuorisokahvila, musiikkitala ja kohtaamispaikka. Vastaavaa toimintamallia on jo sovellettu Oranssin toiminnassa.

Kulttuuritalo Annankatu 6 on Porin kaupungin omistama entinen teollisuuskiinteistö, joka luovutettiin nuorten teatteriharrastajien käyttöön vuonna 1980. ”Anniksesta” on kehittynyt valtakunnallisesti tunnettu nuorten omaehtoinen kulttuurikeskus. Paikalla on ollut Porin kaupunkikulttuurille suuri merkitys.

2. MIKÄ ON KAUPUNKI-INNOVAATIO?

2.1 Kaupunki-innovaation käsitteestä

Kaupunki-innovaatio on paikallisesti sovitettu ja laajasti käyttöön otettu kaupunkiympäristön uudistus tai parannus, joka kasvattaa henkilökohtaista elämänlaatua ja rakennetun ympäristön kestävä kehitystä. Innovaatio voi liittyä asumiseen, liikkumiseen, palvelujen tarjontaan tai ihmisten arkeen ja osallisuuteen. Kaupunki-innovaatio on markkinoille tuotu tai käyttöön otettu uusi tuote (tavara tai palvelu), prosessi, markkinointimenetelmä tai organisatorinen menetelmä liiketoimintakäytännöissä, työorganisaatiossa tai ulkoisissa suhteissa. Kaupunki-innovaatiot juurrutetaan toimintatavoiksi yhdessä käyttäjien, kuntien, asukkaiden ja yritysten kanssa.

Kaupunki-innovaatiot on toimintamalli, joka tähtää keinoihin, joilla innovaatiot saadaan nykyistä nopeammin käytäntöön ja joilla uudet käytännöt leviävät skaalautuen nykyistä tehokkaammin erilaisille alueille. Toimintamallin tarkoituksena on kaventaa tutkimuksen ja käytännön isoa kuilua panostamalla toteutumisen paikallisiin edellytyksiin. Kaupunki-innovaatiot -toimintamalli on vuosina 2010–2011 toteutettava Helsingin metropolialueen kaupunkien ja valtion (YM, LVM, OKM ja TEM) yhteinen ohjelma laaja-alaisten kaupunki-innovaatioiden toteuttamiseksi.

Kaupunki-innovaatio on paikallisesti sovitettu kaupunkiympäristön uudistus tai parannus. Kaupunki-innovaatio voi liittyä asumiseen, liikkumiseen, palvelujen tarjontaan tai ihmisten arkeen ja osallisuuteen. Kaupunki-innovaatioiden yksi kriteeri on niiden yhtekunnallinen vaikuttavuus. Tämä rooli tuo niille sosiaalisen innovaation piirteitä, joihin liittyy innovaation vaikuttavusstavoite. Kaupunki-innovaatiot juurrutetaan yhdessä paikallistason käyttäjien, asukkaiden ja yritysten kanssa. Kaupunki-innovaatioissa yhdistyvät ongelmakeskeinen sosiaalitiede ja ennaltsaehkäisevä ja käytännöllinen inisinööri- ja taloustiede. Insinööritieteissä pyritään yhteikuntatieteitä systemaattisemmin kohti uusia innovaatioita. Käytännössä tämä näkyy resurssoinneissa: sosiaalisiin innovaatioihin ei kohdenneta resursseja samoin kuin teolliseen tuotekehittelyyn.

2.2 Termejä

Innovaatio on uuden tai selvästi parantuneen tuotteen, palvelun tai prosessin sovellus. *Innovaatiotoiminnalla* tarkoitetaan innovaatioita tavoitteleva tieteellinen, teknologinen, järjestäytymisen, rahoituksen ja kaupallinen toiminta. Innovaatiot voivat olla myös tilallisia. *Muotoilulla* tarkoitetaan on luovaa toimintaa, jonka tarkoituksena on määrittää esineiden, prosesiin, palveluiden ja niiden muodotamien systeemien moninaisia ominaisuuksia. Muotoilu on keskeinen innovoinnin väline teknologian inhimillistämässä sekä ratkaiseva tekijä kulttuurisessa ja kaupallisessa vaihdossa.

Design thinking tarkoittaa suunnitteluajattelua, luovaa prosessia, joka tutkii haasteita ja mahdollisuuksia löytääkseen niihin uusia, käyttäjistä lähteviä ratkaisuja. *Service designilla* tarkoitetaan palvelumuotoilua: palvelujen innovointia, kehittämistä ja suunnittelua muotoilun menetelmin, joka antaa kehikon ja työkalut yhteiseen kehittämistyöhön. *Käyttäjälähtöinen suunnittelu* suunnittelu perustuu informaatioon ihmisistä jotka tulevat käyttämään palvelua. *Open innovation – avoin innovaatio tarkoittaa* tutkimusta ja kehitystä avoimena järjestelmänä, jossa tietotaito ja osaaminen virtaavat sisään ja ulos. *Social innovation - sosiaaliset innovaatiot* ovat säännösjärjestelmien, politiikan, organistoristen rakenteiden ja toimintamallien uudistuksia jotka parantavat yhteiskunnan taloudellista ja sosiaalista toimintakykyä. *Social design on* yksi palvelumuotoilun näkökulmista, joka pyrkii vastaamaan mm. syrjäytymisen, ikääntymisen ja kroonisten sairauksien haasteisiin (ns. ikäviin ongelmiin).

2.3 Sosiaalisen innovaation käsitteestä

Viime vuosina sosiaaliset innovaatiot ovat nousseet innovaatiopolitiikan keskiöön sekä yhteiskunnalliseen kielenkäyttöön. Sosiaalisten innovaatioiden puheen nousu ja lisääntyminen liittyy yhteiskunnan rakennemuutokseen eli siirtymään suunnittelutaloudesta kilpailukykyhteiskuntaan. Rakennemuutoksessa on kyse kulttuurisessa tulkintamallissa tai mentaaliparadigmassa tapahtuneesta murroksesta, joka on johtanut yksityisen, julkisen ja kansalaissektorin rakenteelliseen murrokseen. Toimintaympäristön muutos vaatii yhteiskunnalta laaja-alaista uudistumista, jolloin etenkin sosiaalisten innovaatioiden tarve korostuu kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Erityisesti sosiaalialan palvelujärjestelmän ja - rakenteen uudistamisessa sosiaaliset innovaatiot ovat ajankohtaisia.

Itse sosiaalisen innovaation käsite on moniselitteinen ja -ulotteinen. Sosiaaliset innovaatiot määrittyvät tarkasteluyhteyksiensä kautta. Sosiaalisilla innovaatioilla tarkoitetaan esimerkiksi uusia tapoja organisoida etenkin sosiaali- ja terveysalan toimintoja. Ne voivat johtaa lisäarvoa tuottavaan tulokseen yksilön tai yhteiskunnan hyvinvoinnissa ja terveydessä tai palvelujärjestelmässä. Laajemmassa tulkinnassa sosiaaliset innovaatiot kytketään koko yhteiskunnallisen kokonaisuuden tai sen eri sektoreiden toimintatavan sekä niiden keskinäisen suhteen muutoksiin. Sosiaalisissa innovaatioissa olennaista on se, että nämä uudet

tai uutena pidetyt mallit, ideat tai käytännöt muuttavat vallitsevia käytäntöjä siten, että seurauksena on kohonnut taloudellinen, teknologinen tai sosiaalinen suoritus- tai toimintakyky. (Kari 2007, 8-9)

Keskustelu innovaatioista on perinteisesti keskittynyt tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä teknologisten innovaatioiden ympärille. Sosiaalisten innovaatioiden nouseminen innovaatiopolitiikan painopisteeksi liittyy toimintaympäristön murrokseen. Nopeassa muutoksessa yhteiskunnan taloudellinen ja sosiaalinen menestys riippuu sen rakenteellisesta uudistumis- ja innovointikyvystä. Toimintaympäristön murros vaatii yhteiskunnalta laajaalaista uudistumista, jolloin innovaatioita tarvitaan yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. (Hämäläinen, T. & Heiskala 2004, 9-10.)

Sosiaalisten innovaatioiden tulkinnat vaihtelevat. Sosiaalisilla innovaatioilla tarkoitetaan yksinkertaisesti uusia tapoja organisoida etenkin sosiaali-, terveys- ja opetustoimen alan toimintoja. Laajemmissa tulkinnoissa sosiaaliset innovaatiot kytketään koko yhteiskunnallisen kokonaisuuden ja sen eri sektoreiden – yksityisen, julkisen ja kansalaissektorin – toimintatavan sekä keskinäisen suhteen muutoksiin. Tällöin sosiaaliset innovaatiot käsitetään sellaisena saranakohtana, jossa yhteiskunnan toimintaperiaatteet muuttuvat niin paljon, että sen voidaan ajatella siirtyneen aiemmalta uraltaan perusteellisesti uudelle kehityspolulle. (Heiskala 2006, 202-203.)

Nämä saranakohdat voivat olla sosiaalisia innovaatioita silloin, kun ne sisältävät aiemmin vallinneen toimintamallin muuttamiseen tähtäävää suunnitelmallista toimintaa eli ne eivät satu vahingossa. (Emt., 202-203.) Sosiaali- ja terveydenhuollon sosiaalinen innovaatio on yksilön, ryhmän yhteisön ja/tai verkoston luovan toiminnan tuloksena syntynyt uusi idea, joka johtaa lisäarvoa tuottavaan tulokseen yksilön ja yhteisön hyvinvoinnissa, terveydessä, tai palvelujärjestelmässä (→ out of the box -ajattelu).

3. ORANSSIN VALVOMO KAUPUNKI-INNOVAATIONA

3.1 Suvilahti - Itäinen Kaapelitehdas

Suvilahden voimala ja kaasulaitos ovat näkyvä maamerkki Sörnäisten rantatien varrella. Suvilahden 100-vuotias rakennusryhmä on monelta kannalta merkittävä historiallinen ja arkkitehtoninen kokonaisuus. (Schulman & kumpp 2009, 4.) Syksyllä 2008 Helsingin Suvilahdessa nähtiin oranssihaalarisia nuoria siivoamassa alueen purkuun tuomittua entistä ruokalarakennusta. Rakennus oli päässyt huonoon kuntoon ja rakennuksen purkaminen oli edessä. Kaupunginmuseo oli vastustanut rakennuksen purkamista ja sen säilyttämistä harkittiin, mikäli rakennukselle löydettäisiin uusi käyttötarkoitus. Suvilahden alue oli siirtymässä Helsingin kaupungin omistaman Kiinteistö Oy Kaapelin hallintaan ja alueesta suunniteltiin ”uutta itäistä Kaapelitehdasta”. Kaapelin edustaja otti yhteyttä Oranssin ja tarjosi rakennusta Oranssin toimintaan. Oranssi tarttui toimeen ja syksyn aikana rakennus siivottiin ja suojattiin talkoilla.

Arkkitehti Gunnar Taucherin vuonna 1938 suunnittelema rakennus oli ollut yli kymmenen vuotta kylmänä ja tyhjiään, lisäksi kellariin oli päässyt vettä. Ikkunoiden lasit olivat rikki ja kaikki maalipinnat olivat hilselleet. Talon tekniikka ali täysin tuhoutunut, jäljellä oli vain rakennuksen runko. Tästä huolimatta tilat vankasti rakennettuine yksityiskohtineen olivat säilyneet ja siivouksen jälkeen

rakennus näytti jo paremmat puolensa. (Emt., 193.) Syntyi idea itäisen ja läntisten kaupunginosien kohtaamispaikasta sijaitsevasta nuorten toimintakeskuksesta, Oranssin Valvomosta. Oranssi sai rahoitusta hankkeen suunnitteluun opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja Livadyn arkkitehtien kanssa tehtiin suunnitelmat rakennuksen kunnostamiseksi. Hankkeen julkistamistilaisuus pidettiin Suvilahdessa 26.1.2010.

3.2 Valvomon tilaohjelma

Oranssin Valvomon toimintaideana on tarjota nuorsten kansalais- ja kulttuuritoimintaan joustavat ja käyttäjälähtöiset puitteet. Ensimmäisessä kerroksessa on klubikerros ja teatteritila sekä pieni studionäyttämö. Valvomon toinen päätila, tekniikaltaan nopeasti muunneltava ”black box”. Maksimi henkilömäärä 100. Tiloissa on isompia tapahtumia 1-2 kertaa viikossa, muuten pienryhmien käytössä. Studionäyttämö on monipuoliseen toimintaan muuntuva itsenäinen teatteritila tai harjoitustila, jolla on oma sisäänkäynti. Klubi-teatterin ja studion käytössä on äänentoisto- valaistustekniikka. Valaistus on muuntuva ja tekniikaltaan helppokäyttöistä. Tilassa siirrettävä ja modulaarinen lava. Tila varustetaan siirrettävillä kahvilakalusteilla ja baaritiskillä.

Kahvilakerros, jossa sijaitsevat kirjakahvila, keittiö ja tuotantopaja, on Valvomon päätila. Kahvilaan on suora ja esteetön pääsy kadulta, mikä mahdollistaa ”satunnaisen pistäytymisen”. Kirjakahvila on puolijulkinen ”kolmas paikka”, tila nuorten hengailulle ja tapaamiselle. Kahvilan kalustuksena ovat matalat hyllyt ja tiskit muodostavat jakoja ja omia alueita eri ryhmille ja käytöille. Tilaa voidaan tarvittaessa käyttää teatteri- ja tapahtumatilana. Vanhaa asua mukaileva kahvilatila muodostaa persoonallisen historiallisen kerrostuman osana Suvilahtea. Tilassa on ikkunanäkymät Suvilahteen ja valoisa väriyty sekä muunneltava kalustus. Keittiössä perusvarustus, palvelee kirjakahvilaa sekä toimii yhteisöllisenä ja avoimena harrastustilana. Mahdollista käyttää tapahtumien yhteydessä. Oranssin toimisto ja talossa toimivien ryhmien käytössä oleva kokoustila-tuotantopaja. Tuotantopaja-kokoustila palvelee taloa

käyttäviä toimintaryhmiä. Erilaisten tuotantojen mediapaja ja neuvottelutila. Pitkä pöytä, neljä tietokonepaikkaa. Tilassa on hyvä IT-valmius. Molemmissa kerroksissa on esteetön wc.

Yli kahden vuosikymmenen aikana suorasta toiminnasta ja radikaalista kansalaisaktiivisuudesta alkunsaaneella Oranssilla on ollut aktiivinen rooli helsinkiläisessä kaupunkikulttuurissa. Oranssin aktiivisin talonvaltauskausi kesti kolmisen vuotta, minkä jälkeen suora toiminta suuntautui toisenlaiseen tapaan toimia: taloja ei enää vallattu vaan Oranssi tarttui itse toimeen ryhtymällä kunnostamaan vanhoja rakennuksia ja tiloja omaehtoisen kaupunkikulttuurin ja asumisen käyttöön. Oranssin toimintakeskukset ovat tarjonneet kohtaustilan ja purkautumiskanavan monimuotoiselle ja usein spontaanille nuoriso- ja kulttuuritoiminnalle. Jotkut toiminnat ovat saaneet jatkuvuutta, kuten bändi- ja teatteritoiminta, joille näyttää olleen kysyntää sukupolvesta toiseen. Toiminta ovat olleet monipuolista ja tilat ovat keränneet tiloihin nähden ajoittain suuriakin kävijämääriä ja toiminta on ollut nuorten keskuudessa suosittua. Toiminta on muuntautunut sijainnin, käyttäjien ja tilojen asettamien reunaehtojen mukaan. Toimintakeskuksissa on syntynyt monipuolinen kirjo tapahtumia ja tee se itse -kulttuuria.

3.3 Tee-se-itse -kulttuuri

Erilaisia vaihtoehtoisia niin Suomessa kuin kansainvälisellä kentällä yhdistävä tuotannollinen piirre on tee-se-itse eli Do It Yourself -periaate, josta useimmiten käytetään lyhennettä DIY. Tällä tarkoitetaan tapaa tuottaa ja tehdä kulttuurituotteita (musiikkia, kuvia, tekstejä, vaatteita,, tapahtumia) omaehtoisesti eikä sillä tavoitella taloudellista voittoa. Hannu Toivasen mukaan tee-se-itse -periaatteessa on kysymys laajemmasta toimintamallista, joka kattaa niin tavan tuottaa kulttuurisia tuotteita, kulttuurisen toiminnan itsessään sekä kentän, jolla näitä kulttuurisia merkityksiä vaihdetaan. Laajimmillaan tee-se-itse -toimintakulttuurin voi nähdä kokonaisvaltaisena elämäntapana,

poliittiskulttuurisena vastarinnan muotona ja yhtenä oman elämän haltuunoton välineenä

4. TILAPÄISET KÄYTÖT NUORISOTYÖN KEHITTÄMISESSÄ

Oranssin toimintakeskuksia ja kulttuuritoimintaa yhdistävä piirre on tyhjillään olevia kaupunkitilojen ja purku-uhan alla olevia rakennuksien hyödyntäminen. Vanhasta huoltoasemasta, epäkäytännölliseksi koetusta nuoriso-tilasta ja satamarakennuksesta, ja 1960-luvun ostoskeskuksessa sijainneesta tilasta kehittyi monimuotoisia ja urbaaneja nuorten kohtaamispaikkoja pienin resurssein. Toimintaa on ollut jopa autotallissa. Kaupunkitilojen tilapäiskäyttöä tutkineiden kaupunkitutkijoiden mukaan (Lehtovuori ym 2004, 4) mukaan kaupungit menettävät merkittäviä kaupunkikulttuurisia mahdollisuuksia, jos niissä ei ole tilapäisiin käyttöihin ja omaehtoiseen toimintaan soveltuvia tiloja. Tilapäisillä käytöillä tarkoitetaan ajallisesti kestoiltaan määräaikaista ja luonteeltaan toissijaisia käyttöjä, joille tarjoutuu tilaa kaupunkimuutoksessa, esimerkiksi entisillä teollisuus- ja satama-alueilla.

Usein tilapäiskäytöt syntyvät suunnittelemattomasti kaupunkisuunnittelun ulkopuolella, mutta eivät suinkaan aina. Tilapäisyys liittyy käytön ajalliseen keston, epävirallisuus sen lailliseen asemaan ja suunnittelemattomuus tilapäisten toimijoiden ja virallisen kaupunkisuunnittelun suhteeseen. (Emt., 27.) Monissa Euroopan kaupungeissa, kuten Amsterdamissa ja Berliinissä, rakennusten ja tilojen tilapäiskäytöllä on ollut laajaa kaupunki- ja kulttuuripoliittista merkitystä. Virallisten toimijoiden unohtamat, joskus jopa epäilyttävinä ja haitallisina pitämät tilat ovat tuottaneet positiivisia taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia. Tilapäiset käytöt tuottavat mielenkiintoista kaupunkiympäristöä, ideoita ja näkemyksiä ja voivat toimia tyhjilleen jääneiden kaupunkitilojen elvyttäjinä ja kaupunkikulttuurin uudistajina, vaikka ne eivät muuttuisikaan pysyviksi käyttöiksi. Monissa tapauksissa ne voivat toimia jopa jatkokehittämisen suunnanäyttäjinä. (Lehtovuori ym 2004, 4.)

Oranssin toimintakeskukset ovat saaneet alkunsa nuorten tarpeesta omaan tilaan, kaupunkiympäristöön on luotu omia vaihtoehtoisia kohtaamispaikkoja sekä omaehtoista ja yhteisöllistä tekemisen tapaa. Ne ovat tarjonneet nuorille paikan kehittää omia kulttuurisia merkityksiään, toimintakeskukset värikkäine seinineen ilmentävät konkreettista, fyysistä vaihtoehtoa kaupalliselle julkiselle tilalle tai kontrolloituihin nuorisotaloihin, joissa vietetään ohjattua ja valvottua vapaa-aikaa. Rakennusten tilapäiskäytöllä voi olla myös nuorisotoimintaa kehittävää ja nuorten kaupunkikulttuuria elävöittävää merkitystä, kuten Oranssin esimerkki osoittaa. Omaehtoinen toiminta synnyttää monimuotoista ja merkityksellistä itse tehtyä kaupunkikulttuuria. Oranssin toimintakeskukset ovat olleet merkittäviä nuorten oman kulttuurin esilletuojia ja mahdollistajia. Nuorten omaehtoinen toiminta tulisi laajemmin nähdä kaupunkikulttuurin ja nuorisotyön mahdollisuutena ja voimavarana.

LÄHTEET

Kari, Anu (2007). Sosiaaliset innovaatiot ja hallinnointi sosiaalialan kehittämisessä. Sosiologian pro-gradu. Jyväskylän yliopisto.

Heiskala, Risto 2006. Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, s. 14-42.

Hämäläinen, Timo J. & Heiskala, Risto 2004. Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky. Helsinki: Edita.

Lehtovuori, Panu & Hentilä, Helka-Liisa & Bengs, Christer 2003. Tilapäiset käytöt – kaupunkisuunnittelun unohdettu voimavara. Yhdykuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 58. Teknillinen korkeakoulu.

Lehtovuori, Panu & Peipinen Vesa 2009. Oranssin Valvomo. Nuorten toimintakeskus Suvilahteen. Hankesuunnitelma. Arkkitehtitoimisto Livady Oy & Oranssi ry. <http://www.oranssi.net/valvomon-hankesuunnitelma>

Lehtovuori, Panu & Ruoppila, Sampo 2011. Kaupunkiihdytin. Tilapäiskäytöt kehittämisen voimavarana. Ympäristöministeriö kaupunki-innovaatiot hanke.

Peipinen, Vesa 2009. Putkinotkosta Hertsigaan. Oranssi ry:n nuorten toimintakeskukset. Opinnäytetyö. HUMAK.

Ruoppila, Sampo 2011. Julkinen tila. Teoksessa Käyttäjälähtöiset tilat: uutta ajattelua tilojen suunnitteluun. Tekesin julkaisu 12/2011, 56-60. Saatavissa www.tekes.fi/fi/document/55134/kayttajalahtoiset_tilat_pdf

Verkkolähteet:

L'Ateneu Nou Barris <http://ateneu9b.net/> (katsottu 13.4.2012)

Rote Fabrik <http://www.rotefabrik.ch/en/home/> (katsottu 15.4.2012)